

Balassagyarmat

„1918 őszén kihullott a magyar nemzet kezéből a kard és leáldozott a harcos nemzeti önbecsület” – hirdeti az emléktábla a balassagyarmati Városháza falán. S a szöveg így folytatódik: „Abban a nehéz időben, mikor nem volt a magyarban férfierény, akarat, öntudatos erő, egy hely volt csak széles e hazában, melynek népe a fegyver erejével akart és tudott is ellenállni a betolakodónak.”

Ez a hely volt Balassagyarmat! Egy hely, ahol minden másképp történt, egy hely, amely tetteivel bizonyította: másképp is történhetett volna...

A huszadik század tragikus magyar sorsfordítója az 1918 októberét követő egy esztendő, mely alatt három radikális rendszerváltás rázta meg az országot, miközben elvesztettük területünk kétharmadát. Október az összeomlás hónapja, mely alatt semmivé lett az ezer éves Magyarország. Majd minden család siratja a maga halottját, a tél közeledtével egyre fenyegetőbbé váló szén-, áru- és élelmiszerhiány pedig forradalmi változások erjesztője. Károlyi és hívei a békéről, pacifizmusról, demokráciáról szónokolnak, miközben a peremterületeken az antant támogatásával megindul a cseh, román és szerb támadás. Csak szavak és hitek vannak a felszínen, miközben elporlad a hadsereg. A bolsevik propaganda, a pacifista kormány parancsára egymást követő megalázó visszavonulások, az önfeladás hatására megbomlik a fegyelem, a katonák hazavágyanak, s annyi öldöklés után már nem akarnak harcolni. Rövid három hónap alatt elvész Erdély, a Felvidék és a Délvidék.

1919 első napjaiban beteljesedik a történelmi Nógrád vármegye sorsa is. A csehek bevonulnak Losoncra, majd január 15-én elfoglalják Balassagyarmatot. Az itt állomásozó magyar csapatok puskalövés nélkül hagyják magára a települést. A városban felfordulás, zavar, félelem. A cseh vezetők – a kezdeti udvarias viselkedés után – egyértelművé teszik az itt élők számára, hogy hamarosan egy új, eddig nem létezett állam polgárai lesznek, s osztoznak megannyi elveszett város lakóinak sorsában.

De Balassagyarmaton minden másképp történt...

A gyarmatiak, iparosok, tisztviselők, s főképp a vasutasok gyűlésezni, szervezkedni kezdtek. Január 27-én történelmi összejövetelt tartottak a vármegyeházán. A lelkesítő beszédek után egy jelképes kézfogásra került sor. A vármegyei főjegyző és egy szociáldemokrata mozdonyvezető kézzorítása két társadalmi réteg, két eltérő látásmód, politikai felfogás szövetkezését jelentette a közös cél érdekében.

Ez Balassagyarmat titka. Egy közösség túl tudott lépni a megosztottságon, összefogva, amikor legszentebb értékeinek egyikét, nemzeti létét látta végveszélyben.

1919. január 29-én, katonák, vasutasok, a hajnali órákban szervezett támadást intéztek a csehszlovák katonaság ellen. A világháború leghősibb csatáit idéző bátorságot tanúsítottak, amikor pergőtűzben rohamozták meg az ellenséget rejtő laktanyát. Önként áldozták vérüket, fiatal életüket hazájukért. Egyikük, Czako Balázs közvitéz utolsó szavait a város plébánosa jegyezte le: „Tessék tudatni szüleimmel, hogy őket nagyon szerettem, de az édes magyar hazámat még jobban szerettem.”

Őket követte a nap folyamán a fegyverbe szólított polgárság, iparosok, tanárok, gimnáziumi diákok, akik a környező háztetőkről, épületekből lőtték a kaszárnyát.

Balassagyarmat felszabadult!

A magyar, a cseh és szlovák áldozatok ma is együtt nyugszanak örök békében a katonai temetőben. A gyarmatiak híven őrzik az 1919. januári harcokban elesettek emlékét. Évről-évre megemlékeznek róluk, büszkén viselik a Civitas Fortissima (Legbátrabb Város) címet.

Balassagyarmat lakói 1919. január 29-én, nem történelmet akartak csinálni. Amikor a fegyveres ellenállást megtiltó kormány akaratával szembeszegülve elszánták magukat a véres harcra, nem kibogozhatatlan világpolitikai lehetőségeket mérlegeltek. Ők csupán azt a darab földet akarták visszaszerezni, amelyet, érzésük szerint, galádul eloroztak tőlük. Tettük ezért is marad örökre a katonai vitézség, a hazaszeretet és polgári összefogás példája a számunkra.

Tyekvicska Árpád